

Herman Wijffels

'GEEF ZEEËN EN RIVIEREN EEN STEM IN HET POLITIEKE DEBAT'

TEKST DORINE VAN KESTEREN
FOTOGRAFIE MARCEL MOLLE

Herman Wijffels strijdt met 'Grootouders voor het Klimaat' voor een gezonde bodem. Volgens de invloedrijke CDA'er, voormalige bankier en SER-voorzitter is het hoog tijd voor nieuwe landbouwmethodes. Ook moeten we op een andere manier gaan kijken naar de inrichting van ons land. 'De zeespiegelstijging is het leidende principe.'

H

'De tijd is voorbij dat de mens zich verheven kan voelen boven de natuur en deze naar hartenlust kan uitputten'

Bij de kenmerken 'CDA', 'Rabobank' en 'boerenzoon uit Zeeuws-Vlaanderen' denk je niet direct aan natuur, spiritualiteit en filosofie. Toch haalt Herman Wijffels daar zijn levensvisie vandaan. Die komt erop neer dat hij zich als mens verbonden voelt met een groter geheel. 'Planet first!', is al decennia zijn credo. Een boodschap die niet altijd even populair was, maar aanhang wint nu de gevolgen van de klimaatverandering zichtbaarder worden, met afgelopen zomer bijvoorbeeld de extreme hitte in de Verenigde Staten, Canada en Zuid-Europa en de overstromingen in Limburg, België en Duitsland. "Als we op de oude manier verder gaan, lopen we onherroepelijk vast. De tijd is voorbij dat de mens zich verheven kan voelen boven de natuur en deze naar hartenlust kan uitputten. De opdracht is om een manier van leven en werken te ontwikkelen die meer in harmonie is met de aarde."

Hij verwijst naar de Franse wetenschapsfilosoof Bruno Latour, die vindt dat 'niet-mensdingen', zoals zeeën, rivieren, dieren en bossen, dezelfde juridische status hebben als mensen. "Dat betekent dat zij een stem moeten krijgen in het politieke debat en onze rechtsstaat. Latour pleit dan ook voor een Parlement der Dingen. Daarmee zorg je dat we gaan luisteren naar onze ecosystemen en dat deze een plaats krijgen in beleidsafwegingen. In Nederland is een groep filosofen, kunstenaars en wetenschappers met dit idee aan de slag gegaan. In De Ambassade van de Noordzee onderzoeken zij of de Noordzee een eigen status kan krijgen."

In Den Haag is de sense of urgency nog niet erg aanwezig, lijkt het.

"De ideeën voor een toekomstbestendige inrichting van de samenleving en de economie liggen voor het grijpen, maar het is een enorme opgave voor de politiek om de lijnen uit te zetten. Dat komt doordat dit over de lange termijn gaat en moedige beslissingen vraagt. Ik trek weleens de vergelijking met wat we hebben gedaan in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw. Nadat de ergste naweën van de Tweede Wereldoorlog waren verwerkt, wilde men de welvaart eerlijker verdelen. De opbouw van de >

verzorgingsstaat was een nationaal project, waar het hele politieke veld zich achter schaarde, van links tot rechts. De transities naar duurzame energie, duurzame landbouw en een circulaire economie moeten het nieuwe nationale project worden.”

Maar van de verzorgingsstaat werd iedereen beter. Nu moeten burgers hun vlieguren en balletje mayo inleveren.

“Het is mogelijk om deze transities in te vullen op een manier waar individuele burgers beter van worden. Neem de energietransitie. De voorraden fossiele brandstoffen lagen opgeslagen in de aardkorst om ons te helpen ontwikkelen naar het huidige niveau. Zodat we met de kennis en technieken die we nu hebben, kunnen overschakelen naar een ander systeem. Vaak wordt gezegd ‘Het moet van het klimaatkkoord van Parijs’ en wordt de suggestie gewekt dat alle investeringen – die je over twintig jaar kunt afschrijven – vandaag moeten worden gedaan. Een heel negatief frame dus, en de positieve potentie komt niet aan bod. Terwijl die er wel degelijk is: we nemen afscheid van een energiesysteem dat onze omgeving in alle opzichten vervuult en kunnen gaan oogsten uit schone, oneindige bronnen. Bovendien komt de nieuwe energievoorziening met

lokale opwekking in handen van de burgers zelf. Daar wordt het beter op – niet slechter!”

Gezonde bodem

Wijffels’ nieuwste project is ‘Grootouders voor het Klimaat’, waarvan hij ambassadeur is. In juni bood hij namens 221 boeren- en milieuorganisaties een manifest aan op het Binnenhof. Dit manifest dringt aan op meer aandacht voor de bodem. Want zonder gezonde bodem geen gezonde voeding – en dus geen gezonde volgende generaties. “Het landbouwsysteem is gebouwd op maximale productie en het gebruik van kunstmest, zware machines en gewasbeschermingsmiddelen zet de bodem onder druk. Daardoor zijn de vruchtbaarheid en vitaliteit van de bodem verschaald. We moeten dus afscheid nemen van de traditionele landbouwmethodes en terug naar het natuurlijke systeem, waarbij de bodem zelf het werk doet. Een gezonde bodem, waarin wormen en allerlei andere organismen leven, is de sleutel voor de teelt van gewassen. Een gezonde bodem houdt ook langer water vast. Daardoor hoeven boeren in droge tijden minder snel een beroep te doen op het grondwater voor beregening. En als we de kwaliteit van de bodem verbeteren, verbetert in het verlengde daarvan ook de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater en

vermindert de stikstofuitstoot.”

Ga er maar aanstaan, als boer.

“Dit is een langetermijnverhaal en niet iets wat de boeren alleen moeten doen. Nee, dit is een gezamenlijke opgave voor de landbouwsector, de overheid, de toeleverings- en verwerkingsindustrie, supermarkten en consumenten. Er is een prijssetting nodig waarin boeren kunnen leven van voedingsmiddelen die gezond zijn geproduceerd. Dat kan bijvoorbeeld door het aantal schakels tussen boer en consument terug te brengen, waardoor een deel van de consumenteneuro’s vrijvalt voor de boer. Er ontstaan steeds meer mooie lokale initiatieven. Het bekendste zijn de Herenboeren, waarbij een coöperatie van burgers een stuk grond koopt en daar een boer bij zoekt die op de gewenste manier voedsel produceert. Er zijn ook beleggers die grond aankopen en als voorwaarde voor het verpachten stellen dat daar zorgvuldig biologisch wordt geboerd. Een probleem is wel dat boeren die overstappen van reguliere naar biologische landbouw, drie jaar lang moeten afzien van externe input, zoals kunstmest. Maar dan mogen hun producten nog niet worden voorzien van een label dat een hogere prijs rechtvaardigt. Om dat op te lossen, kan de overheid subsidies

‘Transities naar duurzame energie, duurzame landbouw en een circulaire economie moeten het nieuwe nationale project worden’

ontwikkelen voor de transitieperiode. Of banken kunnen zeggen: tijdens die drie jaar hoef je nog niet af te lossen op je lening.”

Uw eigen Rabobank is anders niet altijd even soepel in dit soort zaken.

“Ik ben daar al 22 jaar weg, dus ik heb daar allang niets meer over te zeggen. Vanuit de verte zie ik dat men nadenkt over hoe het anders moet, maar het klopt dat ze bij financierbaarheid van verduurzaming nog vaak denken langs de oude stramien.”

U vindt ook dat we op een andere manier moeten kijken naar de ruimtelijke inrichting van ons land. Is het verstandig om – tegen het advies van het waterschap in – een wijk met vierduizend woningen te bouwen in de Zuidplaspolder tussen Gouda en Moordrecht? Een van de laagstgelegen delen van Nederland, ongeveer zes meter onder NAP?

“Nee.”

Waar moeten die miljoen huizen dan wel komen?

“Of er daadwerkelijk zoveel nieuwe woningen nodig zijn, is nog onderwerp van discussie. Maar zeker is dat het er honderdduizenden zijn. Het leidende principe hierbij is dat de zeespiegel stijgt. We moeten er ernstig rekening mee houden dat het op lange termijn – een periode van honderd jaar – problematisch wordt om >

‘Een gezonde bodem houdt water langer vast’

Herman Wijffels (1942) studeerde economie aan de Katholieke Hogeschool Tilburg. Daarna werkte hij bij het ministerie van Landbouw en bij werkgeversorganisatie NCW. In 1981 stapte hij over naar Rabobank Nederland, waar hij van 1986 tot 1999 voorzitter van de hoofddirectie was. Na zijn vertrek bij de Rabobank werd Wijffels voorzitter van de Sociaal-Economische Raad. Hij was ook enige tijd voorzitter van Natuurmonumenten.

‘De waterschappen zijn de oudste bestuurslaag van Nederland. We moeten zuinig zijn op dat bestel’

droge voeten te houden in delen van het westen van Nederland. En dan ligt voor nieuwbouw een verschuiving naar het oosten, naar hoger gelegen delen, voor de hand. In het westen zou ik eerder inzetten of transformatie en verdichting. Zomaar huizen bouwen waar er ruimte is en waar de werkgelegenheid en infrastructurele verbindingen zijn, dat is niet slim. Daar moeten brede, goed onderbouwde afwegingen plaatsvinden.”

En het plan om de Markerwaard in te polderen, dat sommigen opnieuw van stal halen?

“Daar zie ik weinig heil in. Zowel natuur- als de zeilliefhebbers zullen daar enorm tegen opponeren.

We hebben daar nu net de Markerwadden gerealiseerd. Mijn punt is dat we ons land moeten inrichten met meer inlevingsvermogen in de omgeving, zoals Latour zegt. Hoe kunnen we het grondgebied het beste gebruiken? Welke stukken zijn geschikt voor woningbouw, voor natuur, voor industrie? Wat is vruchtbare landbouwgrond?”

Als ‘Niet alles kan overal’ inderdaad het uitgangspunt wordt, ontkom je niet aan pijnlijke beslissingen.

“Nederland heeft heel lang op de toer gezeten dat de landbouw zo groot mogelijk moest worden. Daarvoor moesten woeste gronden worden ontgonnen en dat is te ver gegaan. Delen zullen dus op lange termijn

niet houdbaar blijven als landbouwgrond. Sommige hoge zandgronden zijn beter geschikt voor natuur dan voor landbouw. Hetzelfde geldt voor bepaalde laaggelegen veengebieden, waar voortdurend water moet worden weggepompt, waardoor het veen inklinkt en de bodem daalt.”

Hoe kijkt u naar het initiatiefwetsvoorstel van GroenLinks en D66 om de geborgde zetels in de waterschappen af te schaffen? Het idee is dat het steeds meer gaat over het algemeen belang van de klimaatverandering. Dat staat op gespannen voet met de zetels voor specifieke belangengroepen.

“De waterschappen zijn de oudste bestuurslaag van Nederland. We moeten zuinig zijn op dat bestel, want het heeft door de eeuwen heen prima gefunctioneerd. Dat betekent dat ik voorzichtig zou zijn met ingrijpende veranderingen. Daarnaast zitten niet alle waterschappen in dezelfde situatie. Van sommige waterschappen is het overgrote deel van hun werkgebied agrarisch. In zo’n context lijkt het mij niet gek dat de mensen die daar hun bedrijvigheid hebben en voor hun hele hebben en houden afhankelijk zijn van de manier waarop daar wordt omgegaan met water, een behoorlijke vinger in de pap hebben. Die belangen zijn toch echt anders en van

groter gewicht dan bijvoorbeeld van burgers die in een appartement wonen in een nabijgelegen stad.”

De belangen kunnen tegenstrijdig zijn. Denk aan de kwestie van een laag waterpeil om het land droog te maken, terwijl de natuur vernatting vraagt.

“Laat ik het zo zeggen: het doel waarvoor de grond in een beheergebied wordt gebruikt, moet terugkomen in de bestuursstructuur van het waterschap in kwestie. Dus als er grote oppervlakten natuur zijn, dan moet die natuur een stem krijgen. Inderdaad, zoals in het Parlement der Dingen.”

Tot slot: wat zijn uw drijfveren? Op uw leeftijd kunt u ook lekker gaan lezen of tuinieren, om maar wat te noemen.

“Ik sta in het leven met de opvatting: als je hier toch rondloopt, maak er dan wat van en lever je bijdrage. En zolang ik de energie en capaciteiten heb om mee te denken over hoe het in de volgende ronde zou kunnen en moeten, dan doe ik dat. De taakomschrijving voor mijn tachtigste levensjaar is dat ik mijn overtuigingen en levenslessen deel met iedereen die het horen wil. Dat doe ik nu, in dit interview, maar ook in bestuurlijke rolletjes, lezingen en in klankbordgesprekken met mensen uit politiek, beleid en bestuur. Zo probeer ik de brede duurzaamheidsbeweging te steunen.” •